

Het effect van CliniClowns

Het liefst heeft elk bezoek van een CliniClown natuurlijk zo veel mogelijk effect op het welzijn van kinderen of mensen met dementie. Daarom onderzoeken we of we met ons werk en ons bezoek bereiken wat we voor ogen hebben.

In Nederland doen we zelf onderzoek naar de effecten en de toegevoegde waarde van ons werk, of we vragen onderzoeksbureaus dit voor ons te doen. Hierbij onderzoeken we de ervaringen van ouders en kinderen en de effecten van onze bezoeken bij mensen dementie en hun zorgverleners. Ook doen we 'perceptieonderzoek', om te leren hoe verzorgers, pedagogisch medewerkers, artsen en andere partners in de zorg ons werk ervaren.

Niet alleen in Nederland onderzoeken we de waarde van ons werk. Er wordt wereldwijd wetenschappelijk onderzoek gedaan naar Healthcare Clowning door 'Healthcare Clowns'-organisaties uit vijftig verschillende landen.

In dit document is een aantal conclusies uit zowel onze Nederlandse onderzoeken als de wereldwijde wetenschappelijke onderzoeken uiteengezet. Meer weten over onderzoek? Bel 033 - 330 29 88 en vraag naar Charlotte, of mail naar info@cliniclowns.nl.

Onderzoek naar de ervaringen van ouders en kinderen met CliniClowns

In 2016 heeft CliniClowns de respons op klanttevredenheidsonderzoeken onder ouders en kinderen (met open vragen) voor al haar diensten geanalyseerd. Zo hebben wij meer inzicht gekregen in de betekenis van ons werk voor kinderen en ouders. Ook zijn de clowns zelf bevraagd op positieve en onbedoeld negatieve effecten van het clownsspel.

De volgende effecten zijn genoemd:

Positieve effecten:

1. *Beweging.* Kinderen worden actief en doen mee.
2. *Plezier.* Kinderen lachen en genieten.
3. *Afleiding.* Voor even vergeten kinderen de realiteit en hun zorgen.
4. *Gezamenlijke beleving.* Samen met clowns beleven kinderen (en ouders) een positief spelmoment.
5. *Zelfvertrouwen.* Kinderen durven meer.
6. *Gezien worden.* Er is persoonlijke aandacht, het kind mag zichzelf zijn en staat in het middelpunt van de belangstelling.
7. *Ruimte voor fantasie.* Het kind en zijn of haar gezin worden meegenomen in een andere wereld en worden uitgenodigd om te spelen.
8. *Ontspanning.* Kinderen kunnen ontladen en even hun zorgen vergeten).

Onbedoeld negatieve effecten (zowel ouders en kinderen als clowns benoemen ze als 'sporadisch voorkomend'):

1. *Overprikkeling.* Soms worden zintuigen teveel geprikkeld en heeft een kind moeite om alle prikkels te verwerken.
2. *Angst.* Soms is er spanning voor het onbekende of angst voor clowns.
3. *Irritatie.* Soms wil iemand geen bezoek van de CliniClowns ontvangen.

Onderzoek naar de effecten van het werk van Healthcare Clowns bij mensen met dementie

Om te zorgen dat elk bezoek bij mensen met dementie zoveel mogelijk bijdraagt aan hun welzijn, onderzoeken we hoe we deze bezoeken zo goed mogelijk kunnen uitvoeren. Het wetenschappelijk onderzoek naar het werk van Healthcare Clowns voor mensen met dementie staat nog in de kinderschoenen. Er zijn nog geen *random controlled trials* (RCT), er zijn wel kleinere kwalitatieve studies. In opdracht van CliniClowns heeft het Louis Bolk Instituut onderzoek gedaan naar ons werk in zorginstellingen.

Effecten op de mensen met dementie en op zorgverleners en zorgverlening

Uit onderzoek dat het Louis Bolk Instituut uitvoerde voor CliniClowns blijkt dat een bezoek van de CliniClowns aan een zorginstelling door zorgmedewerkers als positief wordt ervaren. Het bezoek draagt bij aan de kwaliteit van leven en aan het algeheel welbevinden van mensen met dementie. De genoemde elementen van het clownsspel die bijdragen aan de gevonden effecten zijn met name de individuele aandacht, het 'gezien worden', de tijd nemen en het ervaren van plezier.¹

Clownsbezoeken hebben een positieve invloed op verbale en non verbale sociale interactie. CliniClowns zijn zich bewust van de individuele achtergrond van ouderen en spelen daar op in. Daarmee bevestigen ze 'de sense of self'. Clowns gebruiken zintuigelijke aanmoediging en bevestiging op een geïndividualiseerde manier en maken contact met ouderen vanuit de persoonlijke ruimte van de bewoners. De vaardigheden van de clowns kunnen worden ingezet om de kwaliteit van de zorgverlening te verbeteren.²

Betekenis van clownsspel voor de zorginstelling zelf

In het onderzoek naar clownsspel binnen de verpleeghuiszorg wordt vaak ook geduid dat het spel van de clowns een positieve invloed heeft op het personeel en de dagelijkse zorg. Een bezoek van de CliniClowns inspireert een groot deel van de medewerkers van zorginstellingen en de medewerkers leren om bepaalde onderdelen in hun eigen werk te

¹ Maaïke van Apeldoorn, Danielle Branje, Miek Jong (2013) Het effect van CareClowns bij dementerenden. *Een inventariserend onderzoek ter ondersteuning van het werk van CareClowns in Nederland*. Louis Bolk instituut

² BMC Geriatr. 2016 Aug 18;16(1):152. doi: 10.1186/s12877-016-0325-z. Strategies for diversity: medical clowns in dementia care - an ethnographic study. Rämgård M¹, Carlsson E¹, Mangrio E².

gebruiken. Ook wordt aangegeven dat een deel van de medewerkers door onze bezoeken minder stress ervaart.³

Clownsspel ondersteunt de kwaliteit van zorgverlening en is ook waardevol omdat de clowns in contact met de mensen hun spel laten ontstaan. Het clownsspel biedt een esthetische verrijking in het dagelijks leven en is waardevol om relationele kwaliteit die in de kunsten aanwezig is.⁴

Onderzoek naar de perceptie van de zorg

We doen 'perceptieonderzoek' om te leren hoe verzorgenden, pedagogisch medewerkers, artsen en andere partners in de zorg ons werk ervaren. Uit diverse onderzoeken die CliniClowns zelf heeft laten uitvoeren door externe onderzoeksbureaus blijkt dat professionals in de zorg overwegend positief zijn over het werk van CliniClowns.

De kracht van het spel schuilt in het toegepaste en afgestemde spel van clowns en de positieve effecten voor ouders en kinderen. Een goede communicatie tussen de clowns en het ziekenhuis is essentieel om het werk een goede plek te geven binnen zorgcontexten.⁵

De arts Van Venrooij onderzocht de perceptie van kinderartsen op het werk van CliniClowns. Uit zijn onderzoek blijkt dat zorgmedewerkers het werk van de clowns beter kunnen plaatsen en waarderen, als ze de clowns persoonlijk kennen en meer weten over de professe van de clown.⁶

³ Maaïke van Apeldoorn, Danielle Branje, Miek Jong (2013) Het effect van CareClowns bij dementerenden. *Een inventariserend onderzoek ter ondersteuning van het werk van CareClowns in Nederland*. Louis Bolk instituut

⁴ Social Health Illn. 2017 Feb;39(2):182-198. doi: 10.1111/1467-9566.12453. Relational citizenship: supporting embodied selfhood and relationality in dementia care. Kontos P^{1,2}, Miller KL¹, Kontos AP³.

⁵ Int J Qual Stud Health Well-being. 2018 Dec;13(1):1503909. doi: 10.1080/17482631.2018.1503909. Feeling happy and carefree: a qualitative study on the experiences of parents, medical clowns and healthcare professionals with medical clowns. Bruins Slot J(1), Hendriks M(1), Batenburg R(2).

Reputatieonderzoek 2019

⁶ Int J Qual Stud Health Well-being. 2018 Dec;13(1):1503909. doi: 10.1080/17482631.2018.1503909. Feeling happy and carefree: a qualitative study on the experiences of parents, medical clowns and healthcare professionals with medical clowns. Bruins Slot J(1), Hendriks M(1), Batenburg R(2).

Wereldwijd wetenschappelijk onderzoek naar Healthcare Clowns in ziekenhuizen

Niet alleen in Nederland wordt onderzocht wat Healthcare Clowns kunnen betekenen voor het welzijn van kinderen. Er zijn inmiddels wereldwijd tussen 2015 en 2019 meer dan 50 wetenschappelijke studies verricht naar het werk van Healthcare Clowns. De meeste onderzoeken zijn *random controlled trials* (RCT), waarin de effecten van een clownsbezoek worden onderzocht door de effecten te bestuderen bij een groep kinderen die een clownsbezoek ontvangen en een controlegroep die geen clownsbezoek krijgen.

Angst- en stressreductie

In deze studies is gekeken naar de invloed van een clownsbezoek op het angst-, stress- en pijnniveau van kinderen en hun ouders. Hieruit blijkt dat een bezoek van een clown in het ziekenhuis significante afname laat zien van het angst- en stressniveau van zowel kinderen als ouders.⁷ De invloed op pijnbeleving is niet eenduidig.

Vier niveaus van invloed

De arts Van Venrooij onderzocht de perceptie van kinderartsen op het werk van CliniClowns. Op basis van een analyse van bestaande literatuur verdeelt hij de effecten van het werk van clowns in het ziekenhuis in vier niveaus:⁸

1. *Het fysiologische niveau*; het vrijkomen van endorfine die het immuunsysteem stimuleren.
2. *Het emotionele niveau*; het initiëren van positieve gevoelens.
3. *Het cognitieve niveau*; afleiding van eigen situatie.
4. *Het sociale niveau*; het stimuleren van sociale interactie tussen clown, kind en ouders en de bredere zorgomgeving.

Over het middel 'clown'

De volgende vraag is natuurlijk waarom nu juist de clown en het clownsspel deze effecten kunnen bewerkstelligen. Met andere woorden; hoe werkt het? Dit is minder vaak onderzocht, maar een zestal (interne en externe) onderzoeken heeft wel onderzoek matig gezocht naar antwoorden.⁹

⁷ O.a. Kannan Sridharan & Gowri Sivaramakrishnan (2016) Therapeutic clowns in pediatrics: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Eur J Pediatr* (2016) 175:1353–1360. DOI 10.1007/s00431-016-2764-0

⁸ Lennard T. van Venrooij¹ & Pieter C. Barnhoorn (2016) Hospital clowning: a paediatrician's view; *Eur J Pediatr*. DOI 10.1007/s00431-016-2821-8

⁹

Linge (2013) Joyful and serious intentions in the work of hospital clowns: A meta-analysis based on a 7-year research project conducted; *Int J Qualitative Stud Health Well-being* 2013, 8: 18907 - <http://dx.doi.org/10.3402/qhw.v8i0.18907>

Morgana Masetti (2000) Good Mixtures: The ethics of happiness in the context of the hospital. Molvetta Brazil.

Grinberg (et al) (2012) Drama therapy role theory as a context for understanding medical clowning *The Arts in Psychotherapy* 39 (2012) 42– 51.

De volgende elementen worden in de diverse onderzoeken genoemd:

1. *Het bieden van spel*; clowns scheppen speelruimte en nemen kinderen en ouders tijdelijk mee in de wereld van verbeelding. Door spel worden positieve emoties als nieuwsgierigheid, verrassen en plezier aangewakkerd.
2. *Het bieden van tijd*; clowns hebben geen taak in het ziekenhuis, kennen geen protocollen en hoeven geen doelgerichte acties te ondernemen. Hierdoor kunnen ze zich volledig richten op positieve aandacht en spel.
3. *Herkaderen van de ziekenhuisomgeving*; binnen de speelruimte van clowns worden de eisen en aanpassingen die een ziekenhuisomgeving oplegt tijdelijk opgeheven.
4. *Herkaderen van de persoonlijke situatie*: De focus in spel ligt op het individuele kind en niet op zijn rol als patiënt. Dit geeft het kind zeggenschap en invloed. Het perspectief van een kind is duidelijk onderdeel van de ontmoeting.

Voor, tijdens en na de behandeling

Clownsspel wordt in toenemende mate ingezet als non farmacologische interventie (als afleiding vlak voor, tijdens of na een behandelmoment), omdat het een positieve invloed heeft op angst en stress. Uit onderzoek blijkt dat afleiding ook tijdens stressvolle momenten zorgt voor angst- en stressreductie bij kinderen en ouders.¹⁰

Samenwerken met de zorg voor, tijdens en na de behandeling

Zorgverleners die samenwerken met de clowns tijdens behandelingen rapporteren in een aantal onderzoeken het positieve effect van een clown; zorgverleners gebruiken minder medicatie¹¹, bij een MRI-scan ondervinden zorgverleners een betere medewerking van het kind en de langetermijnperceptie van een kind over een ziekenhuis opname.

Langemeijer (2013) Met de behandeling mee. Een onderzoek naar clownsspel tijdens de behandelingen in revalidatiecentrum Groot Klimmendaal (intern document)

Langemeijer (2015) why does the clown work; an international survey (intern document)

Siemerink & Langemeijer (2015) onderzoek naar de effecten van het werk onder de clowns (intern document)

¹⁰ o.a.

Burns. 2019 Feb;45(1):190-198. doi: 10.1016/j.burns.2018.08.033. Epub 2018 Sep 21. The effect of hospital clown nurse on children's compliance to burn dressing change. Yildirim M(1), Koroglu E(2), Yucel C(3), Kirlak S(4), Sen S(5).

Ann Phys Rehabil Med. 2019 Jan 29. pii: S1877-0657(19)30011-9. doi: 10.1016/j.rehab.2018.12.004. [Epub ahead of print] Do clowns attenuate pain and anxiety undergoing botulinum toxin injections in children? Houx L(1), Dubois A(2), Brochard S(3), Pons C(4).

¹¹ Isr Med Assoc J. 2017 Dec;19(12):786-791. Assistance of Medical Clowns Improves the Physical Examinations of Children Aged 2-6 Years. Meiri N¹, Ankri A¹, Zidan F¹, Nahmias I¹, Konopnicki M¹, Schnapp Z¹, Itzhak Sagi O¹, Hamad Saied M¹, Pillar G¹.

J Altern Complement Med. 2016 May;22(5):408-12. doi: 10.1089/acm.2015.0090. Epub 2016 Mar 30. Dream Doctor Intervention Instead of Sedation: Performing Radionuclide Scanning Without Sedation in Young Children: A Study in 142 Patients. Dvory A¹, Goshen Y¹, Ruimi S², Bikov S³, Halevy R^{2,4}, Koren A^{2,5}.